

Evaluatie natuurterrein Boetelerveld mei 2023

Aanleiding

(Zie notitie Inge Hageman per mail 23-05-23, hieronder samengevat).

In de praktijk valt het moeilijk NatuurDoelAnalyses (NDA) te volgen. Gegevensbeheer en rapportages zijn vaak niet eensluidend met betrekking tot streefoppervlaktes en tot feitelijk na te streven doelen. Die onduidelijkheid wordt met beweringen over onnavolgbare stikstofeffecten vertroebeld. Bovendien is de rapportage slecht toegankelijk of ontbreekt informatie op essentiële punten.

BBB zoekt naar een mogelijkheid om van de natuur uit te gaan, met de kernvraag: *Zijn de doelen wel haalbaar?*

Het Boetelerveld is een voorbeeld met aanvankelijk hoge ambities met betrekking tot na te streven oppervlakten habitattypen, die in de praktijk niet of matig worden gerealiseerd. Ook zijn er vragen te stellen over de haalbaarheid van het na te streven waterbeheer.

In verschillende habitattypen is door de beheermaatregelen (bomen kappen en grond bewerken) een enorme verwildering ontstaan. De opslag van grove den moet frequent worden verwijderd.

Algemene opmerkingen Beheerplan

Er werden voornamelijk in het oostelijk deel van het Boetelerveld waarnemingen verricht.

In het beheerplan wordt voornamelijk over herstelmaatregelen gesproken, die gedurende langere tijd noodzakelijk zijn (overgangsbeheer, c.q. aanvullend beheer, gedurende 10 jaar) om een optimale toestand te verkrijgen, waarna de habitattypen in stand te houden zouden zijn. Kennelijk heeft men geen referenties kunnen vinden en is toegeschreven naar de maatregelen die het subsidiestelsel SNL voorschrijft. Dat is de omgekeerde wereld. Op basis van terreinkennis mag men verwachten dat een idee bestaat welke maatregelen nodig zijn, al dan niet subsidiabel. De verantwoordelijke beheerinstantie denkt echter – zonder daarvoor referenties te hebben – dat op de wijze zoals in het plan van Tauw is verwoord - hoge beheerkosten kunnen worden voorkomen. In het beheerplan wordt niet duidelijk gemaakt wat het verschil zou zijn tussen overgangsbeheer en instandhoudingsbeheer.

In het terrein valt te constateren dat tot op heden het 'overgangsbeheer' tot verdere verwildering aanleiding heeft

gegeven. Er is al veel bos verwijderd, terwijl ongefundeerde aanvragen zijn ingediend tot verdere verwijdering. Het daarvoor gebleste bos is echter in een uitstekende staat van instandhouding: passende menging (grove den, berk en eik) met ruim staande bomen, waarvoor slechts argumenten bestaan om die toestand zo lang mogelijk in stand te houden (met extensief beheer zeer goed te doen).

In de verschillende habitattypen is door de beheermaatregelen (bomen kappen en grond bewerken) een enorme verwildering ontstaan. Op deze wijze wordt toegewerkt naar een toestand met afname van specifieke habitattypen tegen steeds hogere beheerlasten.

Deze waarneming wordt bij andere terreinbezoeken bevestigd: Vooral wanneer bossen en bomen worden verwijderd slaat de verwildering toe en wordt meestal onbeheersbaar met ongewenste soorten. Terreinbeheerders vechten – met hoge kosten - vooral tegen de natuurlijke successies in terreinen.

Deelnemers terreinbezoek

'Denktank Natuur': Henk Rampen, Geesje Rotgers, Han Lindeboom en Leffert Oldenkamp (begeleid door Coen van Dongen, Jaap Hanekamp en Henry van der Valk).

BBB: Inge Hageman (Overijssel), Henny Verhoeven (fractieondersteuner 2^e Kamer) en Martien van 't Hul (BBB Prov. Staten Overijssel).

Ter beschikking gestelde stukken

- + Beheerplan overgangsbeheer (Tauw, 2021)
- + kaarten beheermaatregelen
- + samenvatting aanwijzingsbesluit
- + systeemanalyse-hydrotheek- boetelerveld (relevante pagina's)
- + achtergrond notities Han Lindeboom (stikstof) en Leffert Oldenkamp (analyse natuurbeheer in Arbor Vitae en waterhuishouding onder naaldbout en loofhout op de Veluwe).

Verder kwam recent het volgende bericht van RTV-Oost binnenvan: <https://www.rtvooost.nl/nieuws/2230167/boosheid-over-geplande-bomenkap-in-natuurgebied-boetelerveld>

Het gebleste bos is in een uitstekende staat van instandhouding: passende menging (grove den, berk en eik) met ruim staande bomen.

Aanvullende opmerkingen naar aanleiding van de notitie van Inge Hageman:

1. Kartering / data

Bij de aanwijzing in 2004 zijn de te beschermen Habitats en (naar wij aannemen) ook de erbij behorende oppervlaktes vastgesteld. Op basis van door Nederland aangeleverde gegevens. De ingediende informatie werd verzameld, geselecteerd en geïnterpreteerd door ambtenaren van het min. van LNV in samenwerking met provinciale ambtenaren, ecologen en medewerkers van de terrein behorende organisaties. Het was een in hoge mate intern, gesloten besluitvormingsproces waarin ruimte voor inspraak, bezwaar en beroep ontbraken.

Voor zover bekend zijn er geen criteria voor het bepalen van de (minimum) oppervlakte van een habitat. Daarom kon ons land relatief veel kleine Habitats aanmelden.

Habitats worden omschreven / vastgesteld op basis gebiedskenmerken zoals reliëf, bodem, waterhuishouding e.d. en op basis van de er voorkomende typische / karakteristieke soorten. Vaatplanten natuurlijk maar ook dieren, schimmels etc. Niet alle soorten hoeven voor te komen. Er mogen er enkele ontbreken.

Het besluitvormingsproces speelt zich in hoge mate af binnen een gesloten circuit van bestuurders, ambtenaren en deskundigen. Onafhankelijke controle is er niet geweest.

2. Aanwijzing / instandhoudingsdoelen

Niet alleen in het Boetelerveld, maar bijv. ook in het Wierdense veld (Ov) is men creatief omgegaan met de onderbouwing van de aanvraag. Het specifieke belang van een habitattype in het betreffende terrein en de bijbehorende oppervlakte worden onvoldoende gemotiveerd. De moeite waard om eens uit te zoeken, te meer omdat de indruk bestaat dat ongefundeerde hoge ambities hoge beheerlasten tot gevolg hebben. De vraag kan worden gesteld of de gang van zaken in het Boetelerveld en Wierdenseveld juridisch door de beugel kan. De denktank heeft in zowel Boetelerveld als Wierdenseveld de indruk gekregen dat de ambities te hoog waren en eigenlijk nog steeds zijn.

Haalbaarheid doeltypen

Haalbaarheid van doeltypen heeft in ons land nauwelijks een rol gespeeld. Nederland was al zover met natuurontwikkeling dat men er vanuit ging dat met inrichtingsmaatregelen in ieder terrein de omstandigheden geschikt te maken zijn voor de te bereiken natuurdoelen. Per gebied wordt vervolgens bepaald hoever men met de inrichting wil / kan gaan. Vroeger in landinrichtingskader, nu veelal in een gebiedsproces. Zorgvuldige afweging tussen kosten en baten vindt zelden / niet plaats.

Referentie biodiversiteit

Voor de biodiversiteitsdoelen grijpt men veelal terug op het verleden. Op de soortenrijkdom van een halve tot een eeuw

terug. Men neemt aan dat de biodiversiteit toen in ons land een hoogtepunt bereikt had. Vandaar dat inventarisaties en waarnemingen uit die periode vaak als referentie dienen. Bij die benadering wordt voorbij gegaan aan twee belangrijke aspecten:

1. Onze leefomgeving zag er toen heel anders uit, nog grotendeels ruraal, een extensief landgebruik en aanzienlijk minder milieubelastend. Het is een illusie te denken dat dit weer terug te halen is met de daaraan gebonden natuur. De natuur is in Nederland grotendeels cultuurvolgend. Dat blijft zo. Je ziet het aan nieuwe ontwikkelingen als natuur in de stad, de Markerwadden etc.

2. De natuur waar het tegenwoordige beleid zich in hoofdzaak op richt is statisch d.w.z. een vaste soortensamenstelling op een vaste plek. Maar de natuur is niet statisch maar dynamisch, ze is voortdurend in ontwikkeling middels evolutie en successie. Het willen bevriezen van de natuur op een plek is dan ook tegennatuurlijk en kan slechts tijdelijk succesvol zijn als rigoureuus en permanent wordt ingegrepen.

Klimaatverandering

Klimaatontwikkeling en variaties in weerpatronen hebben zeker een grote invloed op biodiversiteit. Dat valt voornamelijk achteraf te bepalen en valt nauwelijks te voorspellen.

Beheer / beheerplan

De terrein beherende organisaties hebben zich een hoge mate van autonomie toegeëigend in het inrichten en beheren van hun natuurterreinen. Als ze daarbij al dan niet bewust over de schreef gaan, knijpen toeziende overheden vaak een oogje dicht of zijn er zelf rechtstreeks bij betrokken in beleidsmatige en / of uitvoerende zin. Er tegen optreden wordt dan lastig. Soms kan publiciteit nog van invloed zijn. Er is wel controle op het beheer maar niet door een onafhankelijke instantie: de slager keurt zijn eigen vlees.

Monitoring

Een fundamenteel probleem bij het evalueren van het beheer van natuurgebieden is het vaststellen van de oorzaak van geconstateerde veranderingen. Komt het door het gevoerde beheer of is het toch het klimaat of stikstof? Of - en dat ligt voor de hand - een combinatie van meerdere factoren?

Het overgrote deel, in ieder geval de basis-inventarisaties van de verplichte monitoring, wordt uitgevoerd door professionele ecologen (consultancy met eigen verdienmodel). Eventueel aangevuld met gegevens verzameld door amateurs.

De manier waarop geïnventariseerd moet worden is in hoge

mate gestandaardiseerd. Uit oogpunt van vergelijkbaarheid is dat natuurlijk belangrijk.

Als indicatorsoorten niet voorkomen in een gebied bestaat de mogelijkheid ze te re-introduceren. Bijv. door ze uit te zetten, te zaaien of te planten. Daar zijn strikte protocollen voor. In de praktijk blijken interacties met al bestaande, in verandering zijnde terreinomstandigheden vaak negatief uit te pakken.

Na aandringen komen dan ook soms uitvoerige rapportages ter beschikking, maar valt moeilijk vast te stellen in hoeverre het gevoerde beleid succesvol was.

Waterhuishouding

Kennelijk worden pogingen gedaan om het waterpeil met kunst- en vliegwerk op het oude niveau te krijgen. In het verleden waren rabatten nodig om voor ontwatering te zorgen. Het dichtgooien van dergelijke rabatten heeft weinig zin als door ruilverkavelingen en drinkwateronttrekking het waterpeil permanent op een veel lager niveau fluctueert. Ook het verwijderen van bomen (bos) heeft weinig zin. De verwildering na bomenkap zorgt voor extra verdamping, juist uit de bovenste wortelzone. Dat de waterstanden blijvend ongunstig zijn voor nattere vegetaties blijkt uit de aantekeningen van Hageman en de fluctuaties die in de hydrotheek zijn aangereikt.

In een natter gedeelte worden orchideeën aangetroffen.

Kanttekeningen bij de hydrologie van het Boetelerveld

(Op basis van de systeemanalyse uit 2010: Dr. A.J.M. Jansen e.a.).

De eerste grootschalige ingrepen in de waterhuishouding in en rond het Boetelerveld vonden plaats in het begin van de vorige eeuw. Er trad toen wateroverlast op ten gevolge van het ontginnen van de heidevelden, waardoor de sponswerking die ze vervulden verloren ging. De maatregelen waren er ook toen al op gericht overtollig water versneld af te voeren in het belang van vooral de landbouw.

Uitblijven herstel biodiversiteit opmerkelijk

Uit veldonderzoek in de jaren '50 van de vorige eeuw blijkt dat de grondwaterstand schommelingen in deze regio groot zijn en plaatselijk tot meer dan een meter kunnen oplopen. Met het verder verbeteren van de afvoer in de jaren 1967 en 1968 werd verdroging voor zowel de natuur als de landbouw een toenemend probleem. Om dat aan te pakken kwam in 2003 het wateraanvoerplan Luttenberg II in uitvoering. In het Boetelerveld werden daarmee de (zomer)grondwaterstanden van de vijftiger jaren hersteld. Deze periode wordt als referentie gebruikt omdat toen de biodiversiteit nog optimaal was. Dat 20 jaar na herstel van de waterhuishouding de vegetatie zich nog allerm minst hersteld heeft mag opmerkelijk genoemd worden. De maatregelen indertijd zouden onvoldoende zijn geweest en moeten uitgebreid en versterkt worden is nu de aanbeveling. Maar de zekerheid dat het dan wel gaat lukken kan niet gegeven worden.

Invloed weer en klimaat onderbelicht

Mogelijk speelt de trend in weer- en klimaatschommelingen, die in bovenstaand rapport niet benoemd wordt, een belangrijke rol. Die leidt immers niet alleen tot iets hogere gemiddelde temperaturen, maar ook tot een grillig neerslagpatroon met vaker extremen en tot een langer groeiseizoen. Ook neemt met de hogere temperaturen en krachtiger wind de verdamping toe. Alles bij elkaar zal dat van substantiële invloed zijn op de waterhuishouding in onze natuurgebieden. Zeker in het hydrologisch kwetsbare en gecompliceerde Boetelerveld.

Systeemanalyse Boetelerveld (2010). Opdrachtgever: Landschap Overijssel. Auteur: Dr. A.J.M. Jansen.

Effectiviteit niet gekwantificeerd

Vrijwel alle maatregelen die in de systeemanalyse voorgesteld worden, zijn kwalitatief van aard. Kwantificering ontbreekt waardoor niet vastgesteld kan worden of ze ook voldoende effectief zijn om de gestelde natuurdoelen te halen. Een voorbeeld: de interne maatregel om de rabatgreppels te dempen. Daarvan bedroeg de totale lengte circa 12,5 km! Ze hebben in die omvang zeker sterk bijgedragen aan de verdroging. Demping ligt dan ook voor de hand maar daarmee bereik je niet dat ook de slecht waterdoorlatende lagen, die met het graven van de greppels verwijderd werden, hersteld worden. Het effect van de maatregel zal dan ook beperkt zijn. Mutatis mutandis geldt hetzelfde voor het kappen van bos.

Verdere constatering en aanbevelingen

1. Het bos aan de noordoost kant bevindt zich in een goede staat van instandhouding. Het is een volwassen gemengd naald loofbos met een gevarieerde ruimtelijke structuur. Kruid- struik- en boomlaag zijn goed ontwikkeld en dood / stervend hout is ruimschoots aanwezig. Met uitzondering van het in bedwang houden van invasieve exoten is beheer, inclusief het voorgenomen verwijderen van naaldbomen niet nodig.
2. Op de door bos omsloten heideveldjes is de verwilderingdruk zodanig groot, dat het noodzakelijke intensieve en kostbare instandhoudingsbeheer ten koste gaat van de biodiversiteit. Aanbevolen wordt ze via begeleidde natuurlijke ontwikkeling om te vormen tot bos. En de instandhouding van heide te concentreren op de grotere eenheden.
3. Het grotere heidegebied iets verderop was grootschalig geplagd. Mogelijk nadat in het verleden daar zo'n 20 hectare bos is omgevormd, met de bedoeling het areaal vochtige heide uit te breiden. Uit oogpunt van biodiversiteit is dat niet wenselijk. Om bio-diverse structuurrijke heide te ontwikkelen is kleinschalig ingrijpen noodzakelijk. Niet alleen plaggen maar aangevuld met branden, maaien en begrazen.
4. De vitaliteit van de, op zich bijzondere vegetatie rond het Grote Rietven is matig. Bodem en waterhuishouding zijn duidelijk niet optimaal. De gerealiseerde bufferzone aan de oostzijde heeft niet het gewenste resultaat opgeleverd. Het betreft een vroeger inzigggebied, maar ook de heide aan de westzijde behoorde ertoe. Van de voorgestelde zowel interne als externe maatregelen is niet te verwachten dat de kwaliteit van het habitat hierdoor sterk zal verbeteren. Het blijft een marginaal habitat en het zou van realisme getuigen om minder hoog in te zetten en de natuurdoelen naar beneden bij te stellen.
5. Het verschralen van de bufferzone middels het door het Louis Bolk instituut ontwikkelde uitmijnbeheer is gebaseerd op landbouwkundige theorieën, waarbij mineralen via afvoer van gewas minder uitspoelgevaar opleveren. Hierbij de kanttekening dat dit voor fosfaat minder speelt (fosfaat spoelt niet uit). Vegetatiebeheer kent minder homogene omstandigheden en de traditionele aanpak van maaien en afvoeren zal uiteindelijk tot een resultaat kunnen leiden, waarbij minder voedings-elementen achterblijven. In hoeverre dan het beoogde habitatype kan worden gerealiseerd blijft afhankelijk van de successiedrang van de vegetatie. De betreffende slenk ligt overigens buiten het N2000-gebied.

Deze rapportage is opgesteld op basis van het professionele oordeel van de Denktank Natuur. Dit praktijkoordeel dient om de inzichten bij beleidsmakers, politici en terreinbeherende instanties te verdiepen.

EVALUATIE BOETELERVELD

Op de door bos omsloten heideveldjes is de verwilderingsdruk zodanig groot, dat het noodzakelijke intensieve en kostbare instandhoudingsbeheer ten koste gaat van de biodiversiteit.

Het grotere heidegebied was grootschalig geplagd. Uit oogpunt van biodiversiteit is dat niet wenselijk. Om bio-diverse structuurrijke heide te ontwikkelen is kleinschalig ingrijpen noodzakelijk.

EVALUATIE BOETELERVELD

Het dichtgooien van rabatten heeft weinig zin als door ruilverkavelingen en drinkwateronttrekking het waterpeil permanent op een veel lager niveau fluctueert. Ook het verwijderen van bomen (bos) heeft weinig zin. De verwildering na bomenkap zorgt voor extra verdamping, juist uit de bovenste wortelzone.

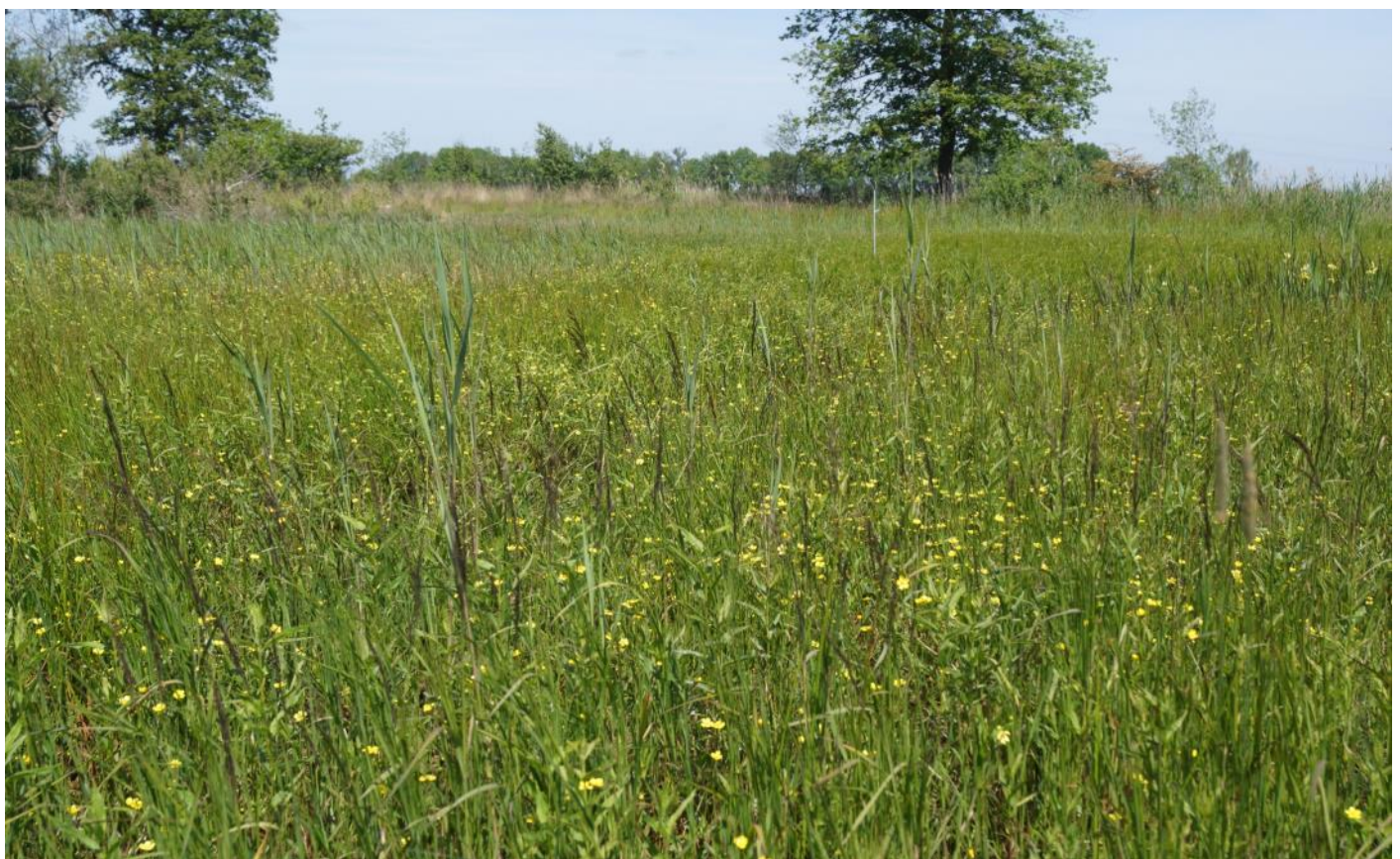

In de verschillende habitattypen is door de beheermaatregelen (bomen kappen en grond bewerken) een enorme verwildering ontstaan. Op deze wijze wordt toegewerkt naar een toestand met afname van specifieke habitattypen tegen steeds hogere beheerlasten.

EVALUATIE BOETELERVELD

Conclusie terreinbezoek: Terreinbeheerders vechten – met hoge kosten - vooral tegen de natuurlijke successies.

Natuur is echter dermate complex dat het in het veld meestal anders uitpakt dan voorzien. Dat is een belangrijke reden dat beheerplannen geregeld bijgesteld moeten worden.